

CONSTANT — werk uit de periode 1975-1985

20 juli tot en met 1 september 1985

L'interrogatoire, 1983

"LEVE DE KUNST! WEG MET DE ANTI-KUNST".

Met deze woorden, die kunnen gelden als het motto voor de tentoonstelling "Constant — Werk uit de periode 1975—1985", besloot Constant zijn essay *het ZIEN van beeldende Kunst*. Dat essay werd in december 1975 gepubliceerd in het twaalfde nummer van "Centraal Museum Utrecht Mededelingen", dat door Constant werd verzorgd.

Een belangrijk onderdeel van Constant's essay vormde toen de afbeelding van zijn meest recente schilderij *Ubu et Justine*, voorzien van commentaar door de kunstenaar.

Thans, tien jaar later, blijkt Constant — pseudoniem voor Constant Nieuwenhuys —, bij het opmaken van de balans, inderdaad een nieuwe, geheel eigen weg te zijn ingeslagen.

De presentatie van het oeuvre, dat Constant in de periode 1975—1985 schiep en voor het grootste gedeelte nooit eerder werd geëxposeerd, valt samen met zijn vijfenzestigste verjaardag.

De spontane wijze van schilderen, die zo typerend was voor de vertegenwoordigers van COBRA — de beweging waartoe Constanten ook Karel Appel behoorden — is voor Constant volledig verleden tijd. Thans komen de schilderijen van Constant tot stand via een langdurig proces, dat gebaseerd is op de techniek van de "oude meesters", met name van Titiaan, Rubens, Delacroix en Cézanne. Constant beperkte zich niet alleen tot technisch onderzoek van de schilderijen van deze meesters. Hij hield zich bijvoorbeeld op de tentoonstelling, die in 1978 te Parijs was gewijd aan Cézanne, ook intensief bezig met het bestuderen van de wijze waarop in schilderijen van Cézanne de vorm zich verhoudt tot de kleur. Dat onderzoek leidde tot de publicatie *A propos de Cézanne*, die ter gele-

genheid van de huidige tentoonstelling in een beperkte bibliofiele uitgave verschijnt. Evenals bij Cézanne staat ook in het oeuvre van Constant de kleur voorop. In 1947 schreef René Renne in *Les Cahiers du Sud* met betrekking tot Constant: "Mais ses oeuvres prennent toujours leur point de départ dans les couleurs, et la figuration ne vient qu'après" (Maar zijn werken vinden steeds hun vertrekpunt in de kleuren; de figuratie komt pas achteraf). Onverkort blijft de uitspraak van Renne tot op heden van toepassing.

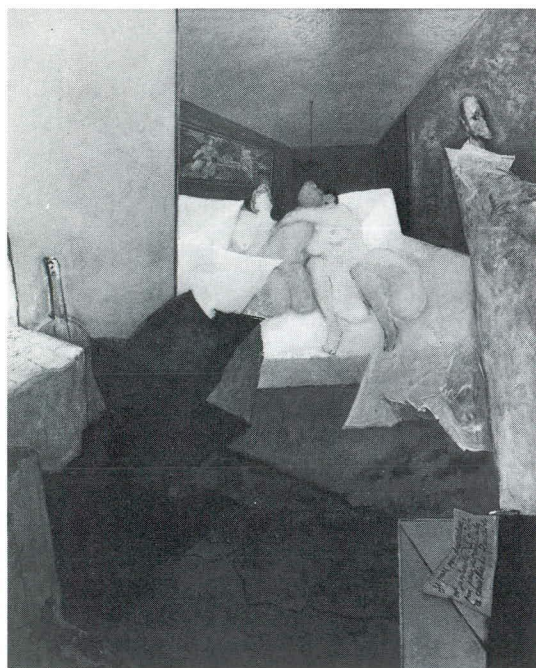
In de jaren 1975—1977 liet Constant zich voor de onderwerpen van zijn schilderijen voornamelijk inspireren door de klassieke Franse literatuur.

Voor een beeldende kunstenaar, die zijn onderwerpen zoekt in de literatuur is de keuze van het "gegeven moment" dat hij zal afbeelden, van essentieel belang. Een schrijver kan zonder restricties zijn "verhaal" — dat wil zeggen: een aaneenschakeling van "gegeven momenten" — samenstellen. Een beeldend kunstenaar moet zich nolens volens beperken tot een "moment suprême".

Constant doorbreekt op geheel eigen wijze deze beperking door literaire gegevens te combineren en te interpreteren. Dat is bijvoorbeeld het geval met het schilderij *De liefdesverklaring van Cyrano* (1976), dat Constant zelf als volgt omschrijft: "De symboliek is ontleend aan verschillende bronnen: allereerst aan de dramatische scène uit het toneelstuk van Edmond Rostand, waarin Cyrano zijn liefdesverklaring influistert aan zijn rivaal Christian; maar ook aan de ware biografie van Cyrano de Bergerac, de huursoldaat die, op 20-jarige leeftijd in een bordeel met syphilis besmet, gedoemd was afstand te doen van seksuele bevrediging; tenslotte aan de auteur die als eerste in de geschiedenis een reis naar de maan beschreef, misschien als antwoord op zijn 'maanziekte', het laatste stadium van de syphilis die hem op 36-jarige leeftijd deed bezwijken. Rostand heeft hem beschreven als de vlot van de tongriem gesneden onoverwinnelijke schermer, en zijn lichamelijk gebrek gesymboliseerd in een afstotelijk neus. Hij wordt hier afgebeeld als de noodgedwongen platonische minnaar, die het voorwerp van zijn liefde, Roxane, niet alleen een gigolo gunt, maar deze zelfs alles afstaat wat zijn gehavende persoon nog te bieden heeft: zijn poëtische vindingrijkheid en zijn vurige hartstocht. De achtergrond stelt het slagveld voor waarop Christian de dood tegemoet gaat".

In *Plaisir et tristesse de l'amour* (1976) is er sprake van een persiflage op het onderscheid tussen "De hemelse en de aardse liefde", zoals Titiaan die omstreeks 1515 schilderde. Dat schilderij is hier tegen een zijwand te zien. Op de voorgrond rechts staat weer Cyrano de Bergerac, die de orgie op de ach-

De liefdesverklaring van Cyrano, 1976

Plaisir et tristesse de l'amour, 1976

tergrond de rug toekeert, maar tevens de trouwe hond links negeert, die zijn gevoelens vertolkt.

De bekering van Venus (1977) omschreef Constant aldus: "Een orgie is in volle gang. Centraal in het schilderij ligt een zwijn voor een rijkbeladen tafel. Geheel rechts, in witte avondjapon staat Venus in gezelschap van Orpheus die op de gitaar speelt. Begeleid door diens spel voert Salomé een striptease uit. Naast haar zien we, hoog opgericht, Mefistofeles de ceremoniemeester. De blik van Venus is echter niet op hem gericht maar op de gestalte van een naakte gemartelde gevangene, uiterst links, die zojuist is binnengebracht. Zij staat op het punt om spelbreekster te worden. Mefistofeles kijkt dreigend en Orpheus werpt een waarschuwend blik op haar. Een angstige Maria Magdalena wordt door een monnik behoedzaam weggeleid. Maar op de achtergrond verschijnt een opdringende menigte die het feest zal verstoren".

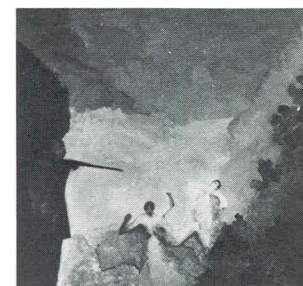
Onrecht, geweld, wreedheid, machtsstrijd en -wellust zijn gegevens, die Constant steeds intensief hebben bezig gehouden, maar in het begin van de tachtiger jaren op zeer bijzondere wijze gestalte kregen in schilderijen als *L'exécution* (1981-'82) en *L'interrogatoire* (1983): werken, die behalve aangrijpend, ook dreigend en angstaanjagend zijn. Dergelijke schilderijen, waarin Constant duidelijk blijk geeft van een enorme maatschappelijke betrokkenheid, zijn een schrijnende aanklacht tegen politieke en sociale wantoestanden. Niet zonder reden heeft Constant *L'interrogatoire* — Het verhoor — opgedragen aan Amnesty International.

Schilderijen als *Orpheus* (1981 en 1983) lijken op het eerste gezicht nauwelijks meer te zijn dan een paradijsachtige omgeving, waarin Orpheus zich in volle harmonie verhoudt tot de hem omringende flora en fauna. Orpheus, musicerend voor de dieren, is in feite te identificeren als Constant zelf. Liefde voor muziek heeft Constant, die overigens een voortreffelijk muzikant is, gemeen met Orpheus; liefde voor dieren ook. De leeuw, die ook als een lief minnekozend dier op het schilderij *La dompteuse* (1980) voorkomt, neemt bij Constant een bijzondere plaats in: in zijn jeugd droomde Constant er zelfs van leeuwentemmer te worden.

Constant heeft Orpheus weergegeven in een landschap, dat idyllisch en utopisch tegelijk

De bekering van Venus, 1977

L'exécution, 1981—1982

Orpheus I, 1981

Orpheus II, 1983

La dompteuse, 1980

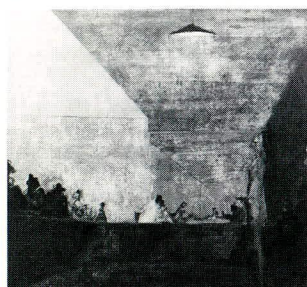

La mort de l'aimée, 1978

is. Een dergelijke entourage is ook het decor voor het schilderij *Nostalgia* (1982). Ook hier is Constant, spelend op zijn gitaar, terug te vinden, ten dele verborgen achter de violist Jan Kalkman; rechts van hen kijkt de bekende gitarist Christian Mirando toe. Een nostalgisch, bijna melancholisch gebeuren.

L'ultima cena, 1979

Persoonlijke betrokkenheid van de kunstenaar komt in het oeuvre van Constant wellicht nergens zo sterk tot uiting als in *La mort de l'aimée* (1978). Op het schilderij is het sterfbed van de essayiste Fanny Kelk weergegeven, die Constant zo'n vijftien geleden ertoe aanzette weer te gaan schilderen.

De monumentaliteit van het schilderij *La mort de l'aimée* is mede te verklaren door de coulisse-achtige opbouw en de hoekige constructies. Dat geldt ook voor andere schilderijen, zoals *L'ultima cena* (1979). Een maaltijd ter gelegenheid van een huwelijk in een Italiaanse dorpje inspireerde Constant tot het maken van dit "Laatste avondmaal".

La samaritaine, 1984

Binnen de COBRA-beweging nam Constant, mede door zijn uitgesproken artistieke en maatschappelijke opvattingen, een zeer persoonlijke plaats in. Nog sterker kwam dat daarna tot uiting, in de periode 1954-1974, toen Constant een eigen weg ging met zijn New Babylon, een project voor een stad met een nieuwe samenleving. In het laatste decennium doet Constant zich meer dan ooit tevoren kennen als een ongewone persoonlijkheid binnen het Nederlandse kunstgebeuren.

Enkele biografische gegevens

1920

Constant Anton Nieuwenhuys te Amsterdam geboren op 21 juli

1939—1940

lessen aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten te Amsterdam

1948

richt samen met Karel Appel, Corneille, Anton Rooskens, Theo Wolvecamp e.a. de Experimentele Groep op publiceert het manifest van de Experimentele Groep (*Reflex* nr. 1)

richt met Karel Appel, Corneille, Christian Dotremont, Asger Jorn en Joseph Noiret de internationale beweging COBRA op

1949

richt met Asger Jorn het tijdschrift *COBRA* op publiceert samen met Gerrit Kouwenaar *Goede morgen HAAN*

1951

COBRA opgeheven

1954

begint met het project New Babylon

1958—1960

lid van de beweging Internationale Situationniste

1969

publiceert *Opstand van de Homo Ludens — Een bundel voordrachten en artikelen*

1974

expositie "New Babylon" in het Haags Gemeentemuseum sluit zijn project New Babylon af

1975

publiceert *het ZIEN van beeldende Kunst* (Centraal Museum Utrecht Mededelingen nr. 12, december 1975)

1980

expositie "Constant — schilderijen 1940—1980" in het Haags Gemeentemuseum

1985

publiceert ter gelegenheid van de expositie "Constant — Werk uit de periode 1975—1985" in het Centraal Museum Utrecht de bibliofiele bundel *A propos de Cézanne*

Colofon

Uitgave: Centraal Museum Utrecht 1985

Tekst : Jos de Meyere

Foto's : Tom Haartsen, Oudekerk a/d Amstel en Gemeentelijke Fotodienst Utrecht

Druk : Drukkerij Elinkwijk Utrecht